

ਔਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ: 'ਮੁਹੱਬਤਗਿਰੀ'

ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ,
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਰਿਜ਼ਨਲ ਸੈਂਟਰ
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ
+91 9876156679

ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਰੂਪ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸੱਚ ਕਲਾਤਮਕ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗੀਆਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ ਜਦੋਂ “ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਮਕਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਸਮਾਜਕਤਾ ਤੋਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤਤਾ ਵੱਲ ਮੁੜੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਹੀ ਤਿੰਨ ਨਵੇਂ ਵਰਗ ਔਰਤਾਂ, ਦਲਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਵੀ ਉਭਰੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਮਾਜਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰ ਸਮਾਜ ਮੁੱਖ ਹਨ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਪੱਧਰ 'ਤੇ 'ਸਵੈ' ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਮਕਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਮਾਸੂਕ, ਪਤਨੀ, ਮਾਂ-ਬਾਪ, ਦੇਸ਼, ਭੈਣ, ਭਰਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਕਾਰ ਹਨ।”¹ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਔਰਤ ਪੁਰਸ਼ ਸਬੰਧ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਹੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਵਿਭਿੰਨ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਮਿੱਠੇ ਕੌੜੇ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਵੀ ਨਿਰੰਤਰ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇਪਣ ਅਤੇ ਬੇਗਾਨੇਪਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਸਾਰਾਂ ਤੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਪੁਰਸ਼ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਕਈ ਰੰਗ ਹੰਢਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਔਰਤ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਹੋਰ ਵੀ ਗਹਿਰੀ ਵਲਗਣ ਵਿਚ ਘਿਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਚੰਗੇ-ਬੁਰੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਪੰਧ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ‘ਸਫ਼ਰ-ਦਰ-ਸਫ਼ਰ’, ‘ਐਵੇਂ ਕਿਵੇਂ’, ‘ਗੁੰਨੀ ਮਿੱਟੀ’, ‘ਕਾਵਿ ਕੁਣਕਾ’, ‘ਮੁਹੱਬਤਗਿਰੀ’, ‘ਐਨੀਮੇਟਿਡ ਰਿਸ਼ਤੇ’, ‘ਬਰਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਬਜ਼ਾਤੇ-ਖ਼ੁਦ’, ‘ਕਿਣਕਾ ਕਿਣਕਾ ਹਿੰਸਾ’, ‘ਛਿਣ ਕੁ ਦਾ ਵਿੰਗ’, ‘ਮੈਂ ਤੁਜੇ ਉਤਨਾ ਹੀ ਮਿਲੂਗਾ’ (ਹਿੰਦੀ) ਅਤੇ ‘ਕੁਦਰਤ ਸ਼ੇਰ ਨਹੀਂ ਕਰਤੀ’ (ਹਿੰਦੀ) ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਏ ਹਨ। ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਨੇ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ

ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਹਾਣੀ ਰਚਨਾ, ਸਾਹਿਤ ਸੰਪਾਦਨ, ਅਨੁਵਾਦ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਆਪਣਾ ਵੱਡਮੁੱਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਮੁਹੱਬਤਗਿਰੀ' ਵਿਚ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਔਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਔਰਤ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀ ਹੋਈ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਸਮਨੁੱਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ, ਗਾਮੀ, ਹਾਸੇ, ਰੋਸੇ, ਦੁੱਖ, ਤਕਲੀਫਾਂ, ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਕਈ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਹੰਢਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਵਲਗਣ ਉਸਨੂੰ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦਬਾ ਕੇ ਵੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਦਲਿਆ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪਾਸਾਰ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀਪੇਸ਼ਾ ਬਣਨ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤਨਾ ਵੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਕਵਿੱਤਰੀ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਲਿਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜੀਵਿਆ ਵੀ ਹੈ। ਜਿਸਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹੱਥਲੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਮੁਹੱਬਤਗਿਰੀ' ਦੇ ਨੀਝ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪਛਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

'ਮੁਹੱਬਤਗਿਰੀ' ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਨੇ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਔਰਤ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਜਿਵੇਂ ਔਰਤ ਮਨ ਦਾ ਤਨਾਅ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਤੂਫਾਨ, ਦੁੱਖ, ਦਰਦ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ, ਮਨ ਦੀ ਚਾਹਨਾ, ਨਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਾਜ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਰਤਾਰੇ, ਔਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ, ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਹੋਣੀ, ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸੋਚ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸੰਸਕਾਰਕ ਖੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਹਨਾ, ਧਰਮ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਆਧੁਨਿਕਤਾ, ਮੋਬਾਇਲ ਕਲਚਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਅਧਿਆਪਕਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਸੰਪਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਜੇਕੇ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਜਵਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਿਤ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਵਿਚ ਕੁੜੀ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਗਮ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ, ਦਾਜ

ਪ੍ਰਥਾ, ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਝਾ ਰਵੱਈਆ, ਔਰਤ ਉੱਪਰ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਵਧਦਾ ਬੋਝ, ਮਰਦ ਦੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ, ਲੜਕੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਪਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਖੁੱਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਨ ਦੀ ਲਗਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬਚਪਨ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਨਣਾ ਆਦਿ ਪ੍ਰਤੀ ਗਹਿਰੀ ਚਿੰਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਲਿਖਦੀ ਹੈ-

ਸੁਰੱਖਿਆ ਜ਼ੋਨ 'ਚ
ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲਦੀਆਂ ...
ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੱਸਦੀਆਂ
ਖਰਮਸਤੀ ਕਦੇ ਹੀ ਕਰਦੀਆਂ
ਹਸਰਤਾਂ ਨੂੰ ਤਰਸਾਉਂਦੀਆਂ
ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਬੀਜ, ਸਾਂਭੀ ਰੱਖਦੀਆਂ...
ਮਰਜਾਣੀਆਂ, ਰੁੜ੍ਹ-ਪੁੜ੍ਹ ਜਾਣੀਆਂ
ਅਣਜੀਵਿਆਂ ਹੀ
ਮਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ...।²

ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਇੰਟਰਨੈਟ, ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਫੈਸ਼ਨ ਕਲਚਰ ਨੇ ਔਰਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜੀਬ ਜਿਹੇ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਉਹ ਸੁਤੰਤਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮੰਡੀ ਕਲਚਰ ਦੀ ਦੇਹਵਾਦੀ ਰੁਚੀ ਨੇ ਔਰਤ ਦੀ ਇਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁਨਾਫੇ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। 'ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਫ਼ਰ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੇਸ਼ ਪੱਛੜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੰਡੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਝੰਡੇ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਡੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।'³ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਨੇ ਮੰਡੀ ਕਲਚਰ ਦੇ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਯੁੱਗ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪਸਰੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ, ਕੁਰੀਤੀਆਂ, ਬੇਕਾਰੀ, ਮਹਿੰਗਾਈ, ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਆਦਿ

ਪ੍ਰਤੀ ਕਵਿੱਤਰੀ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਕਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੂਜੇਲੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਹੀ ਵਿਚਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਵਿੱਤਰੀ ਔਰਤ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ 'ਚਿੰਤਾ', 'ਨਾਬਰੀ', 'ਸ਼ੋਸ਼ਣ', 'ਜ਼ਿੰਦਗੀਨਾਮਾ', 'ਇਹੋ ਹਮਾਰਾ ਜੀਵਣਾ', 'ਹੋਣੀ' ਅਤੇ 'ਫਲਰਟਿੰਗ' ਆਦਿ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਯਥਾਰਥਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਔਰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਥੋਥੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਔਰਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲੋਟੂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਵਰਤਮਾਨ ਦੌਰ ਤਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਕੁਝ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਾਰਨ ਉਸ ਵਿਚ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਮਕਾਲੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਉਹ ਪਰੰਪਰਾਵਾਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹੈ ਅਤੇ ਬੋਣੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਲਿਖਦੀ ਹੈ -

ਸਨਮਾਨ ਸਹਿਤ ਕਹਾਂ
ਮੁਆਫ਼ ਕਰੀਂ ਮਾਂ!
ਲਕੀਰ ਦੀ ਫ਼ਕੀਰੀ
ਮੈਥੋਂ ਨਾ ਹੋਣੀ
ਤੇਰੀ ਵਿਰਾਸਤ
ਹੁਣ ਨਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ...
ਬਾਗੀ ਸਮਝ ਲੈ
ਨਹੀਂ ਗਾਉਣਾ ਮੈਂ
ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ
ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ
ਨੀਵੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ
ਡੂੰਘੇ ਜ਼ਖ਼ਮ
'ਤੇ ਚੰਦਰੇ ਸੂਲ ...।⁴

ਧਾਤੂ ਚਮਕਦੀ
ਹੋਰ ਲਿਸ਼ਕਦੀ
ਜਾਣਦੀ ... ਉਹ ਕਿ ...
'ਵਿਰੋਧ' 'ਚ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਹੈ'⁵

ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ 'ਨਾਬਰੀ' ਅਤੇ 'ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਹ' ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਭੈੜੇ ਬੰਧਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਚੇਤੰਨ ਹੋਣ ਲਈ ਆਖਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਹੋਈ ਦੇ ਮਾਰੂ ਅਮਲ ਹੇਠ ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕਾਮੇ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਵੀ ਕਵਿੱਤਰੀ ਨੇ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। 'ਫਲਰਟਿੰਗ' ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ, ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜਿਸਮਾਨੀ ਛੂਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਚਿੰਨ੍ਹਮਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਤਨ ਦੇ ਪਿਆਰ ਸਾਹਮਣੇ ਮਨ ਤੇ ਰੂਹ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਖਾਲੀਪਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਾਨਵੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਰੂਹਾਨੀ ਪਿਆਰ ਵਰਗਾ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਸ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਲਿਖਦੀ ਹੈ -

ਮੈਲੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ
ਤਨ ਦੀਆਂ ਗਰਜ਼ਾਂ
ਅਪਹੁੰਚ ਦੈਵੀ ਮੁਹੱਬਤ ਤੋਂ
ਸੱਖਣੇ... ਉਣੇ ...ਖਾਲੀ ਜਿਹੇ
ਰੂਹ ਤੀਕ ਨਾ ਅੱਪੜਦੇ
ਤਨ ਦੇ ਜਾਵੀਏ 'ਚ ਹੀ ਅਟਕਦੇ...।⁶

ਮਾਨਵੀ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਅਪਣਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਅਪਣਤ ਵਿਚ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਈਰਖਾ ਜਾਂ ਉਚ-ਨੀਚ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਧਾਰਨ ਵੇਗ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵੰਡਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਸੀ ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਕਵਿੱਤਰੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ -

ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਜੰਗਲ ਵਾਂਗ ਜੜ੍ਹਾਂ ਫੜੀਏ
ਰੁੱਤ ਦੀ ਰਾਗਣੀ ਸੁਣੀਏ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਾਦਗੀ 'ਚ ਰਹੀਏ
ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਦਾਇਰਿਆਂ 'ਚ
ਸਿਮਟਣ ਦੀ ਥਾਂ
ਤਪੋਦੇ ਰਾੜ 'ਚ
ਠਰਿਆ ਜਿਆ ਬੁਲ੍ਹਾ ਬਣੀਏ ...।⁷

ਆਪਣੇਪਣ ਤੇ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਇਸ ਵੇਗ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ
ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਫੁੱਟ ਪੈਣੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ
ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਇੰਜ ਕਰਦੀ ਹੈ -

ਦੇਸਤ
ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ...
ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ... ਪਤਾ...
ਤੇਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ
ਬਸ ਏਨਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਏ ...
ਤੇਰੇ ਜੂਠੇ ਗਿਲਾਸ ਵਿੱਚ
ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ਏ ...।⁸

ਕਵਿੱਤਰੀ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਫੈਸ਼ਨਮਈ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਮਾਵਾਂ ਦੀ ਧੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨ-ਪ੍ਰਤੀ-
ਦਿਨ ਪੱਛਮੀ ਕਲਚਰ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਮਾਡਰਨ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜੀਵਨ ਵਰਤਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀ
ਵਧਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਲਿਖਦੀ
ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਮਾਵਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਨੌਜਵਾਨ ਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ
ਪਹਿਨੇ ਜਾਂਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਫੈਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਢੰਗਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਤ
ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਅਤੇ ਤੌਖਲਾ
ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਡਰਨ ਬਣਨ ਜਾਂ ਨਾ ਬਣਨ
ਦੀ ਦੇਹਰੀ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ ਵਿਚ ਘਿਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਬੇਗਾਨੇ

ਲੋਕ ਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਵੱਲ ਗਲਤ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਝਾਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਤਾੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਧੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਡਰ ਅਤੇ ਖੌਫ਼ ਦੇ ਬੱਦਲ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਛਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਬਦਲਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਉਹ ਧੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਦਬਾਅ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ ਦੀ ਦੇਹਰੀ ਚੱਕੀ ਵਿਚ ਪਿਸਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਲਿਖਦੀ ਹੈ-

ਬੜੇ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ
ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਮਾਵਾਂ
ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਾਰਦੀਆਂ
ਛੋਟੇ ਕਪੜਿਆਂ ਤੋਂ ਹਾਰਦੀਆਂ
ਮੱਥੇ ਤੇ ਚਿੰਤਾਂ ਦੀਆਂ
ਪੱਕੀਆਂ ਹੀ, ਪਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ
ਫਲਾਂ ਦੀ ਮਿਠਾਸ,
ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਟੋਹ ਲੈਂਦੇ ਬਦਜ਼ਾਤ
ਹਾਰਨ ਵਜਾਉਂਦੇ ਲੰਘਦੇ
ਘਰ ਮੂਹਰਿਓਂ
ਗਲੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ...।⁹

ਔਰਤ ਦੀ ਹੋਣੀ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਟਿਕਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਚਾਵਾਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੇ ਅਕਾਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਕਵਿੱਤਰੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਫਿਤਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਚਿੰਤਿਤ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਇਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਦੁਬਾਰਾ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਚਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਕਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਿਚ ਰੁਝੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਔਰਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪਾ ਸਵਾਰਦਿਆਂ, ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬੀਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਔਰਤ ਮਨ ਦੀ

ਨਿਰਮਲਤਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬੰਧਨਾਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਚਿਤਰਦੀ ਸਰਬਜੀਤ
ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਲਿਖਦੀ ਹੈ-

ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਕਰਾਮਾਤ ਦੀ ਆਸ 'ਚ
ਦੱਬ ਦੱਬ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ
ਕੁਨੱਕਾ ਨਾ ਝਾਕਦੀਆਂ
ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਤਲਿੱਸਮ 'ਚ
ਜੇਬਨ ਰੁੱਤ ਨਾ ਹੰਢਾਉਂਦੀਆਂ
ਰੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਅਣਮਾਣੀਆਂ ਲੰਘਾਉਂਦੀਆਂ
ਦੇਹੀ ਨਾਦ ਨਾ ਸੁਣਦੀਆਂ ...
ਮਰਜਾਣੀਆਂ, ਰੁੜ੍ਹ-ਪੁੜ੍ਹ ਜਾਣੀਆਂ
ਅਣਜੀਵਿਆਂ ਹੀ
ਮਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ...।¹⁰

ਔਰਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹੋਈ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲੋਂ
ਘਰ, ਪਰਿਵਾਰ, ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ
ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਾਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਖਾਰਜ ਹੀ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੀ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ
ਲਿਖਦੀ ਹੈ-

ਔਰਤ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ
ਸੁਣਦੀ
ਸੁੰਘਦੀ
ਛੂੰਹਦੀ
ਪਰ ...
ਚੱਖਦੀ ਨਹੀਂ
ਇੰਦ੍ਰਿਆਤਮਕ ਰੇਗਿਸਥਾਨ
ਹੰਢਾਉਂਦੀ

ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਅਣਜੀਵਿਆ

ਲੰਘਾਉਂਦੀ ¹¹

ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ 'ਸ਼ੋਸ਼ਣ' ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਵਿਚ, ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦੀ ਗੰਧਲੀ ਸੋਚ ਨਾਰੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਤਾਰਾ ਅਜਿਹਾ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਜਵਾਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਕੇ-ਰਿਸ਼ਤੇ ਹੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਗਲਤ ਨਜ਼ਰਾਂ ਟਿਕਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇਪਣ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਨਾ-ਸਮਝ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਦੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚੋਂ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਰਤਾਰੇ ਦੇ ਯਥਾਰਥਕ ਵੇਰਵੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਬੜੇ ਡੂੰਘੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਾਠਕ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਜੀਵਨ ਹਲਾਤ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਕਸਰ ਹੀ ਉਹ

ਕੋਈ ਨੇੜਲਾ ਹੁੰਦਾ

ਉਮਰੋਂ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਵੱਡਾ

ਜਾਂ ਹਮਸਾਇਆ ਕੋਈ

ਬਾਜ ਵਾਂਗ ਝਪਟਦਾ

ਗੰਦਾ ਗੰਦਾ ਛੁੰਹਦਾ

ਕ੍ਰਹਿਤ ਕਚਹਿਣ

ਮਸਕੀਨ ਮਨ

ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਹੀ

ਮੈਲਾ ਸਮਝਦਾ

'ਤੇ ...

ਅਣਵਿਕਸਤ ਦੇਹ 'ਚੋਂ

ਬਚਪਨ ਕਦੋਂ ਕਿਰ ਜਾਂਦਾ

ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲਗਦਾ ...। ¹²

‘ਆਧੁਨਿਕਤਾ’ ਕਵਿਤਾ ਸਮਕਾਲੀ ਦੌਰ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਆਧੁਨਿਕਤਾ, ਪੱਛਮੀਕਰਨ, ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਤੇ ਮੋਬਾਇਲ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਉਮਰੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰ ਨੇ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਪਹਿਲੂਆਂ ਉੱਤੇ ਅਜਿਹਾ ਪਰਦਾ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਡਵਾਂਸ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਮਾਂ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੰਗਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਆਹ ਤਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਡੋਲੀ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ ਤਕ ਪਤੀ, ਪਤਨੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਨਿਭਦੇ ਸਨ। ਪਰੰਤੂ ਸਮਕਾਲੀ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਅਤੇ ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਵਰਗੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਅੱਗੇ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਮਕਾਲੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਖੁੱਲ੍ਹਾਂ ਮਾਨਣ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਗੰਧਲਾ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਵਿੱਤਰੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੇਖ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਡਵਾਂਸ ਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਸਮਝਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੁੰਦੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ -

ਸਹੇਲੀਆਂ ਸਨ ਗੂਹੜੀਆਂ
ਹੁਣ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ
ਤੀਰ ਤੋਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ
ਤਿੱਖੇ ਵਾਰ ਕਰਦੀਆਂ
ਚੁਫੇਰੇ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲੀਆਂ
ਪ੍ਰਵਾਹ ਭੇਰਾ ਨਾ ਕਰਦੀਆਂ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਆਹੂ ਲਾਹੁੰਦੀਆਂ
ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇੰਝ ਲਗਾਉਂਦੀਆਂ
“ਮੈਮ ਇਸਦੇ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਨੇ
ਮੇਰੇ ਗਲਮੇ ‘ਚ ਹੱਥ ਪਾਇਆ”

...

ਕੁੜੀਆਂ ਐਡਵਾਂਸ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ
ਸੋਚ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗਾਂਹ ਲੰਘ ਗਈਆਂ
ਸਮਝਾਉਂਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
“ਕੁੜੀਓ ! ਸਮਾਜ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਦੀ
ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ...”¹³

ਕਵਿੱਤਰੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਿਤ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਤ ਬਾਹਰੀ ਜਾਂ ਭੈੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਵਰਜਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅਤੇ ਮਾੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤਾਹਨੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਸਗੋਂ ਅੱਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਇਹ ਤਰਾਸਦੀ ਹੰਡਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਲੜਕਾ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਚੰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਲਿਖਦੀ ਹੈ -

ਵਿਆਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ
ਚੰਗੀ ਜਾਤ ਦੇ ਬਿੱਲੇ ਨਾਲ
ਹੀ ਕਰਨਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਏ
ਬਿੱਲਾ ਜੇ ਹੋਵੇ ਬਦਜਾਤ
ਕੋਈ ਵੀ ਬਿੱਲੀ
ਬਦਜਾਤ ਬਿੱਲੇ ਤੋਂ
ਬਚੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ¹⁴

ਕਵਿੱਤਰੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨੇੜਲੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਤੰਦ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਮਨ ਤੋਂ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜੇਬਨ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਔਰਤ ਕਰੀਬੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ, ਕਿਸੇ ਆਸ-ਉਮੀਦ ਦੇ ਪੂਰੇ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਵੀ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹੰਢਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਨ ਅਤੇ ਸਿੰਗਾਰਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਟਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ

ਬਚਾਉਣਾ, ਸਜਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸੰਵਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਲਿਖਦੀ ਹੈ -

ਕਿੰਨਾ ਐਕਾ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਹੜੇ
ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਜਗਾਈ ਰੱਖਣਾ
ਟੁੱਟੇ ਬਿਖਰੇ, ਸੜੇ ਗਲੇ
ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਵਣਾ
ਟੁੱਟ ਭੱਜ ਨੂੰ ਸਮੇਟਣਾ
ਰੀਝਾਂ ਨੂੰ ਦਫ਼ਨਾਵਣਾ¹⁵

ਕਵਿਤਾ 'ਹਕੀਕਤ' ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਵਿਅੰਗਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਲੰਮੇ ਪੈਂਡੇ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ, ਉਤਰਾਅ-ਚੜ੍ਹਾਅ, ਹਾਸੇ-ਰੋਣੇ, ਖੁਸ਼ੀ-ਗਮੀ, ਆਪਣੇਪਣ ਅਤੇ ਬੇਗਾਨੇਪਣ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਾੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜੀਣਾ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣਿਆਂ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ। ਕਵਿੱਤਰੀ ਨੇ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਅਤੇ ਘਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨੂੰ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਪੈਂਡੇ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਨਿਰੰਤਰ ਚੱਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਕਵਿੱਤਰੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ-

ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਚਗਲੇ ਸੁਆਦਾਂ ਦੀ ਚਵਿੰਗਮ
ਰਸ-ਹੀਨ
ਬਕ-ਬਕੀ
ਰਬੜ ਦੀ ਅਲਕਤ
ਨਫ਼ਰਤੀ
ਹਸਰਤ
ਜੁਬਾੜੇ ਦੁਖਣ

ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਹੱਡੀ

ਨਾ ਖਾਧੀ ਜਾਵੇ

ਨਾ ਜਾਵੇ ਛੱਡੀ ...।¹⁶

ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਬਦਅਮਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਡਰਾਏ ਜਾਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕੋਝੇ ਹੱਥਕੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿੰਦਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਜੇਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਫਿਤਰਤ ਮਿਠਾਸ ਖਾ ਕੇ ਵੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਬੋਲਣ ਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਪਾਸੇ ਮਤਲਬਪ੍ਰਸਤੀ ਭਾਰੂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਲਾਲਚ ਵੱਸ ਉੱਚ ਮੁਕਾਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ੋਹਰਤ ਖੱਟਣ ਲਈ ਕੋਝੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਚੱਲਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਮਾੜੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਕਾਰਨ ਕੁਰਾਹੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਮੰਤਰ ਉਚਾਰਨੇ

ਡਰਾਉਣਾ

ਦੰਗੇ ਕਰਨੇ

ਬੈਠੇਪਨ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ¹⁷

ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕਵਿੱਤਰੀ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਆਸ ਦੀ ਤੰਦ ਨੂੰ ਪਕੜੇ ਹੋਏ ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦੇ ਇਸ ਮਾਰੂ ਦੌਰ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਅਲਾਮਤਾਂ ਵਿਚ ਫਸੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦੇ ਛਲਾਵੇ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਅਤੇ ਸੁਚਾਰੂ ਸੋਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ -

ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਦੇਵਾਂ

ਚੇਤਨਾ ਜਗਾਵਾਂ

ਸਮਾਜੀਕਰਣ-ਸਭਿਆਚਾਰੀਕਰਣ

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਣ-ਬਜ਼ਾਰੀਕਰਣ

ਸਾਸ਼ਨ, ਕੁ-ਸਾਸ਼ਨ

ਸੱਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮ

ਆਰਥਿਕਤਾ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ

ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੇ ਦਬਦਬਾ

ਸਮਝ ਜਦੋਂ

ਇਹ ਆ ਜਾਵੇਗੀ

ਐਂਥੀ ਘੜੀ ਫਿਰ

ਟਲ ਜਾਵੇਗੀ ¹⁸

ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਇਕਲਾਪੇ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਦਾ ਖੰਡਿਤ ਹੋਣਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਹੀ ਆਪੇ ਨਾਲ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਯੁੱਧ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਦੇ ਮੈਦਾਨੇ ਯੁੱਧ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਘਾਤਕ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਆਪੇ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਮਾਰਦਾ ਤੇ ਕੱਟਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਾਨਵ ਦਾ ਆਪਾਂ ਦਿਨੇ-ਦਿਨੇ ਖੁਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਅਪੂਰਤੀ ਦੌਰਾਨ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਦਵੈਖ ਵਿਚ ਸੜ-ਬਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਵਤੀਰਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰੀਂ ਘੁਣ ਵਾਂਗ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਆਪਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਕਟਗ੍ਰਸਤ ਹੋਇਆ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੀ ਕਵਿਤਰੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ -

ਕਿ ਹੁਣ

ਕੁਰਕੁਸ਼ੇਤਰ ਮੈਦਾਨ 'ਚ ਨਹੀਂ

ਬੰਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ

ਵੱਢ ਕੱਟ ਕਰਦਾ

ਮੂਰਛਾ

ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ

ਸਾਬਤ ਸਬੂਤ ਦਿਸਦਾ ਬੰਦਾ

ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਹੁੰਦਾ

ਜ਼ਖ਼ਮ ਲੁਕਾਉਂਦਾ

ਘੁਣ ਖਾਧਾ ਸ਼ਤੀਰ ਜਿਵੇਂ

ਯਕਦਮ ਸਿਰ ਤੇ ਡਿੱਗਦਾ

'ਸੰਤਾਪ' ਟਿਕਣ ਨਾ ਦਿੰਦਾ

ਖੇਰਦਾ ਤੋੜਦਾ

ਚੱਤੇ ਪਹਿਰ

ਧਰਮ ਸੰਕਟ 'ਚ

ਉਲਝਾਈ ਰੱਖਦਾ ...।¹⁹

ਸਮਕਾਲੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਪੂੰਜੀ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨਫ਼ੀ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ੁੱਖ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚਿੰਤਿਤ ਹੋਇਆ ਦੁਖੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਅਜੇਕੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਕਵਿੱਤਰੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ-

ਮੈਕਬੁਕ, ਲੈਪਟਾਪ, ਮੋਬਾਇਲ

ਸਾਰੇ ਸਟੇਟਸ ਦੇ ਵਸਾਇਲ

ਬੇਵਜਾਹ ... ਪਰੇਸ਼ਾਨ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪਸ਼ੇਮਾਨ

ਬਦਨਸੀਬ ਆਵਾਜ਼ਾਰ

ਖੁਦ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਖ਼ਫ਼ਾ²⁰

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵਿੱਤਰੀ ਅਜੇਕੇ ਬਾਲ ਮਨ ਉੱਤੇ ਮੋਬਾਇਲ ਦੇ ਬੁਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਉਮਰ ਸੀਮਾ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰੰਤੂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ, ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਚਾਲ ਅਜੀਬ ਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਫਸੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਕਵਿਤਾ 'ਅਸਹਿਜ ਦੀ ਟੁਣਕਾਰ' ਵਿਚ ਕਵਿੱਤਰੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ-

ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ ਬਾਲ

ਖੇਡਦਾ ਮੁਬਾਇਲ ਨਾਲ

ਯੱਕਦਮ ... ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਖੜਤਾਲ

ਹੋਂਦ ...

ਸਿੱਲੀ-ਸਿੱਲੀ, ਗਿੱਲੀ-ਗਿੱਲੀ

ਨਾ ਡੁੱਬਦੀ

ਨਾ ਤਰਦੀ ²¹

ਕਵਿੱਤਰੀ ਮੋਬਾਇਲ ਕਲਚਰ ਦੇ ਵਧਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ 'ਸੈਲਫੀ ਕਲਚਰ' ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਚਿਤਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਜੇਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਢਾਹੂ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਸੱਚ ਛਿਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਵੰਡ ਛਕਣ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਅਜੇਕੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਗੁੰਮ-ਗੁਆਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭੱਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਹਲਿਆਂ ਰਹਿ ਕੇ ਧਨ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਣ ਜਾ ਨਾ ਹੋਣ।

ਉੱਠਦੇ, ਬੁਰਕੀ ਖੋਹਣ ਲਈ

ਬਦਨੀਅਤਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ

ਬੇਇਮਾਨਿਆਂ ਸੰਗ ਨਿਭਦੇ

ਨੇਟ ਗਿਣਨਾਂ ਕਦੇ ਨਾ ਭੁਲਦੇ

ਹੁਣ ਹੱਥ

ਕਰਮਹੀਣ, ਸੱਖਣੇ, ਕੋਹੜੀ

ਖੇਹੰਦੇ-ਖਿੰਝਦੇ, ਇੱਜਤਾਂ ਲੁਟਦੇ

ਦੁਆ ਲਈ ਉੱਠਣਾ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਏ

ਖੁਦੀ ਦੀ ਪਸੰਦਗੀ 'ਚ ਨਿਭਦੇ

ਬਸ ਸੈਲਫੀਆਂ ਹੀ ਖਿੱਚਦੇ ...²²

ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਗੀਤਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਕਲਚਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਚੋਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਚੰਗਾ-ਮੰਦਾ ਪਰੋਸ ਕੇ ਗਲਤ ਰਸਤੇ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅਜੇਕੇ ਨਾਚ ਕਲਚਰ, ਮੀਡੀਆ, ਗਾਣਿਆਂ ਵਿਚਲੇ ਬੋਲਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਲ-ਮਾਡਲ ਮੰਨਦੀ ਹੋਈ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਢੰਗੇ ਫੈਸ਼ਨ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਗੰਨ ਕਲਚਰ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਗੈਂਗਸਟਰ, ਆਸ਼ਕੀ, ਨਸ਼ੇ ਅਤੇ ਫੁਕਰਪੁਣੇ ਵਿਚ ਪਏ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਿਕ ਮਰਿਆਦਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਗੰਧਲਾਪਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ

ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ 'ਅਜ਼ੀਅਤ' ਵਿਚ ਕਵਿੱਤਰੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਸ ਯਥਾਰਥਕ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਲਿਖਦੀ ਹੈ-

ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਹ ਪਿਆ
ਤੇ ਜੱਟ ਦਾਰੂ ਪੀ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੱਬ ਰਿਹਾ
ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕਠਪੁਤਲੀ ਬਣਿਆ ... ਮੀਡੀਆ
ਸੱਚ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾਕਸ਼ੀ ਕਰ
ਬਸ ਵਸਤਾਂ ਹੀ ਵੇਚ ਰਿਹਾ
ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ 'ਚ ਘਿਰੀ ਜੁਆਨੀ
ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਈ ²³

ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਨੇ 'ਮੁਹੱਬਤਗਿਰੀ' ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਵੇਦਨਾ, ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭਾਵਪੂਰਤ ਅੰਦਾਜ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਬੇਗਾਨੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੁੱਖ, ਦਰਦ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਬਦਲਦੀ ਜੀਵਨ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਗਾਥਾ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਯਥਾਰਥਕ ਉਪਜ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ-ਦਰਦਾਂ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ-ਗਮੀਆਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਕਾਮਨਾਵਾਂ, ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਥੁੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਕਾਵਿ ਪਾਠ ਦੌਰਾਨ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵਕ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਿੰਬਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਉਤਪੇਤ ਹੈ। ਕਵਿੱਤਰੀ ਨੇ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਰਲ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸਾਦੇ ਬਿੰਬ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਵਿ ਨੂੰ ਰੋਚਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਖੂਬਸੂਰਤ ਰਵਾਨਗੀ ਹੈ। ਸਰਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਝ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪਾਠਕ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਵਿੱਤਰੀ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਦਾ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁਹਜਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਸਧਾਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਔਖਾ ਹੈ ਪਰ

ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ ਨੇ ਬੜੇ ਸਹਿਜ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਰਤਾਰੇ ਦੇ ਸਾਕਾਰਾਤਮਕ ਅਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ ਰਾਹੀਂ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਵਿੱਤਰੀ ਦੇ ਕਾਵਿ ਮਨ ਦੀ ਹੂਕ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਲੇਖਕ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਧਾ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ, ਅਗਾਹਵਧੂ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਦਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਸਾਹਿਤ ਰਚੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਕਾਰਜ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਾਗਜ਼ੀ ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਂਭਿਆ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸੋਧ ਲੈਂਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।

ਅਮੀਰੀ, ਅਹੁਦੇ, ਰੁਤਬੇ, ਇਨਾਮ
ਸਭ ਵਕਤੀ ਸ਼ਹੁਰਤਾਂ, ਲੇਖਕ ਜੀ
ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨਾ ਸਹੀ, ਸੋਝੀ ਹੀ ਦੇ
ਉਚਤਮ ਇਹ ਕਾਜ ਕਰਜਾ...।²⁴

ਹਵਾਲੇ

1. ਰਾਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਡਾ.), ਉਤਰ ਆਧੁਨਿਕਤਾ, ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2011, ਪੰਨਾ 111
2. ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ, ਮੁਹੱਬਤਗਿਰੀ, ਯੂਨੀਸਟਾਰ ਬੁੱਕਸ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2016, ਪੰਨੇ 26-27
3. ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸੁੱਖੀ (ਡਾ.), ਮੋਹਨ ਤਿਆਗੀ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾ, ਤਰਕਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬਰਨਾਲਾ, 2015, ਪੰਨਾ 112-113
4. ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਸੋਹਲ, ਮੁਹੱਬਤਗਿਰੀ, ਯੂਨੀਸਟਾਰ ਬੁੱਕਸ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2016, ਪੰਨੇ 30-31
5. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 32
6. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 13
7. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 4
8. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 15

9. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 19
10. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 27
11. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 28
12. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 36
13. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 38
14. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 54
15. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 70
16. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 129
17. ਉਹੀ, ਪੰਨੇ 74-75
18. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 81
19. ਉਹੀ, ਪੰਨੇ 85-86
20. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 103
21. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 108
22. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 110
23. ਉਹੀ, ਪੰਨੇ 119-120
24. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 107